

De pastorale aanwezigheid van de kerk bij de zieken¹

A. Het getuigenis van de geschiedenis

Wie onbevooroordeeld de geschiedenis be vraagt, moet wel erkennen dat de kerk vanaf haar ontstaan een bijzondere zorg getoond heeft voor zieken en lijdenden. Steeds heeft zij het als haar belangrijke taak beschouwd de zieken in hun lichamelijk en psychisch lijden nabij te zijn met de zorgende, opbeurende, ‘genezende’ liefde van Jezus. Onophoudelijk heeft zij zich zoals die Barmhartige Samaritaan ontfermd over de mens die halfdood neerligt aan de kant van de weg.

Het is de kerk die de eerste ziekenhuizen en verzorgingsinstellingen heeft gesticht. De Middeleeuwen kenden hun leprozerieën. Vele steden hadden hun Hôtel-Dieu. Er waren de hospitalen op de bedevaartswegen naar Rome of Santiago de Compostella. Binnen de schoot van de kerk ontstonden talrijke orden en congregaties van mannen en vrouwen die zich helemaal inzetten voor de verzorging van hun zieke medemensen.

In de missionaire activiteit nam en neemt de ziekenzorg een belangrijke plaats in: genezing en verzorging zijn er als de consequentie van de universele heilswil die de kerk in naam van haar Heer verkondigt, van haar daadwerkelijke wil een broederlijke mensengemeenschap op te bouwen waar de ene de lasten van de andere tracht te dragen.

B. De pastorale en liturgische zorg voor zieken: een hele waaier

Ziekenpastoraal behoort tot de kernopdrachten van de kerkgemeenschap. De kerk neemt deze zorg ter harte op verschillende domeinen (persoonlijke contacten, parochie, instelling ...) en op verschillende wijzen. Zo is er het ziekenbezoek (1), vormen van ziekenliturgie (2) en de ziekenzalving als verdichtingsmoment (3).

1. Ziekenzorg en ziekenbezoek

Iedere christen is geroepen om zieken te bezoeken, hen met aandacht bij te staan en voor hen te bidden. Ernstig zieke mensen, stervenden en hun familie nabij zijn is voor de kerkgemeenschap en voor elke christen van groot belang. Hierbij gaat de aandacht allereerst uit naar de zieke zelf, maar zeker ook naar al wie voor een zieke zorgen en steun verlenen. “Christenen handelen vanuit dezelfde Geest die Jezus tot zoveel dienstbaarheid bezielde”.² Bezoek aan zieken is een belangrijke vorm van dienstbaarheid. Het woord uit de Schrift: “Ik

---

¹ Cf. J. LAMBERTS, *Geborgen in Zijn liefde*, 72-91. Zie verder de cursus *Pastoraaltheologie*.

² BISSCHOPPELIJKE COMMISSIE DIACONIE, *Diaconie in het leven van de parochies*, december 2007, p. 9.

was ziek en gij hebt Mij bezocht” (Mt 25, 36b) ligt christenen na aan het hart.

Het is zoeken naar aangepaste en haalbare structuren en – misschien belangrijker nog – een aangepaste mentaliteit waardoor christenen de pastoraal bij zieken gestalte kunnen geven. In instellingen is dit meestal in ruime mate voorhanden, maar op parochies en federaties blijft het een aandachtspunt.

De parochie of federatie kan in de eerste plaats organisaties, verenigingen en vrijwilligers die zich wijden aan het bezoeken van zieken met mekaar in contact brengen om lacunes op te sporen alsook om de nodige vorming en ondersteuning te voorzien. Het is wenselijk om een ‘bezoekersgroep’ samen te stellen van mensen die namens de kerkgemeenschap de zieken thuis bezoeken, ook voor psychische zieken en voor jongeren of kinderen die ziek zijn.

Verder kan gewerkt worden aan een mentaliteit (via homilie, Kerk+Leven, folder, persoonlijke contacten ...) waarbij de zieken of hun familie zelf een bezoek aanvragen. Systematisch ziekenbezoek thuis krijgt wellicht best voorrang op ziekenbezoek in een instelling waar pastores zijn aangesteld. De pastoor neemt actief deel aan de bezoeken, zeker wanneer medewerkers van de parochie ziek worden.

Wie op ziekenbezoek, maakt tijd voor de zieke, is attent, luisterend nabij, fijngevoelig, teder en liefdevol. Een ziekenbezoek biedt ook kansen tot een geloofsgesprek en tot samen bidden. Aan de zieke kan gevraagd worden om te bidden voor de parochie en voor noden allerhande. Tijdens het bezoek kan een gebedskaart aan de zieke gegeven worden.

2. Ziekenliturgie (gebed, ziekenzegen, ziekencommunie ...)

“Wie zorg draagt voor zieken, zal er om bekommerd zijn dat zij ook bidden, alleen, of samen met hun familieleden of met degenen die hen verplegen. Dit kan gebeuren vanuit de Heilige Schrift; men kan ook stilstaan bij het mysterie van het menselijk lijden in het leven van Christus, of vanuit het boek der Psalmen en vanuit andere teksten, biddend en smekend voor God staan”.³

Concrete momenten waarop dit kan gebeuren zijn uiteraard naar aanleiding van een bezoek, maar ruimer ook tijdens de zondagse eucharistieviering. Nationale ziekendag, gebedsintenties tijdens de voorbeden, een oproep van de voorganger om zieke mensen en hun huisgenoten met zorg en gebed te omringen, een parochiedag, nieuwjaarsbijeenkomst, planningsdag, parochiale gebedsdag, maandelijks gebedsuur ... Het zijn gelegenheden om te bidden voor zieken. Nu er opnieuw meer en meer aandacht komt voor het ziek-zijn thuis, de kortere opnametijden in instellingen en een groeiend aanbod van thuiszorg in al zijn facetten, liggen

---

³ ICLZ, *Orde van dienst voor de ziekenliturgie*, Brussel, Licap, 1975, p. 27.

ook hier kansen voor de plaatselijke geloofsgemeenschap om de (gelovige) zorg voor de zieke op te nemen.

Bijzondere aandacht verdient de ziekencommunie. “De ziekencommunie is voor de christen de uitdrukking en de beleving van zijn verbondenheid met Christus in de kerkgemeenschap.”⁴ In de ziekencommunie wordt de ‘communio’ tussen de zieke, de parochiegemeenschap en de Heer beklemtoond. Het is zeer zinvol de ziekencommunie te linken aan de zondagse eucharistieviering. Vanuit de eucharistie worden mensen gezonden naar hun zieke medebroeders en –zusters, eventueel met een zedingsmoment na de communie.

Ook familieleden en huisgenoten kunnen de communie meenemen, mits waardige omstandigheden (pyxis) en goede vormgeving (kort, verzorgd liturgisch moment). Toch is het wenselijk dat mensen die de parochie vertegenwoordigen ook af en toe de communie dragen naar zieken om de band met de ruimere kerkgemeenschap te verduidelijken.

Naast de ziekencommunie thuis zijn er nog twee mogelijkheden om de zieke in de kerkgemeenschap te integreren: de eucharistieviering bij de zieke aan huis op een weekdag in aanwezigheid van enkele familieleden of burens, en de aanwezigheid van enkele zieken in de eucharistieviering op zondag.

Wat de ziekencommunie betreft vermeldt de *Orde van dienst voor de ziekenliturgie* uitdrukkelijk de mogelijkheid van kelkcommunie:

Zieken die niet kunnen communiceren onder de gedaante van brood, kunnen de communie ontvangen onder de gedaante van wijn. Daartoe wordt na de eucharistieviering het bloed des Heren in het tabernakel bewaard in een zorgvuldig afgedekte kelk. In een klein en goed afgesloten bekertje wordt het naar de zieke gebracht. Voor de communie zelf kiest men uit de mogelijkheden voor de communie onder twee gedaanten de meest geschikte manier. Wat overblijft van het heilig bloed, wordt na de communie door de bedienaar genuttigd; hij zorgt ook dat de beker gereinigd wordt. ⁵

3. Ziekenzalving als verdichtingsmoment: hoogtepunt en bron

Al het voorgaande – gemeenschappelijke zorg van de hele kerkgemeenschap voor de zieke medemens; ziekenbezoek; bidden met en voor zieken; ziekencommunie – maken dat het sacrament van de ziekenzalving beleefd kan worden als een christelijke duiding van het ziekteproces.

---

⁴ ICLZ, *Orde van dienst voor de ziekenliturgie*, Brussel, Licap, 1975, p. 22.

⁵ ICLZ, *Orde van dienst voor de ziekenliturgie*, Brussel, Licap, 1975, p. 31.